

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — LEGISLAȚIUNE — ECONOMIE POLITICĂ — FINANȚE

DIRECTOR: CIRU ECONOMU

Licențiat în drept din Paris, Procuror-General la Înalta Curte de casație

PRIM-REDACTOR: ION N. CESARESCU || REDACTOR-PROPRIETAR: I. S. CODREANU

ABONAMENTUL

Pe an, în România	35 lei
6 luni	18 "
3 luni	9 "
Străinătate: 40 lei pe an, 20	6 luni

*Apare de două ori pe săptămână
sub direcțiunea unui comitet*

Abonamentele se plătesc tot-d'a-una înainte

Redacția & Administrația
București, CALEA RAHOVEI—5
Lângă Palatul Justiției
TELEFON № 1698

S U M A R

Asupra operei d-lui Ion Palade: Codul Caragea reproduc după manuscrisul original Românesc. Cu o prefață de d-l Dimitrie Alexandrescu. Recenzie critică de d-l A. Ștefănescu-Galați.

JURISPRUDENȚA:

Înalta Curte de casație și justiție, secțiunii-uite: G. M. Clăianu, recurs corecțional.

Idem, s. I: Maria Gușerescu cu Alex. Enacovici.
Curtea de apel din Gand. Medic cu o observație.
O lecțiune de deschidere de d-l N. Titulescu.

Asupra operei D-lui Ion Palade:

Codul Caragea reproduc după manuscrisul original Românesc. Cu o prefață de d-l Dimitrie Alexandrescu. Recenzie critică

Importanța studierii vechilor legiuiri. — Noua ediție a d-lui Palade. — Lipsa multor modificări. — Ediția d-lui Palade e necompletă. — Condiția lui C. N. Brăiloiu și d-lui Stoenscu. — Colaborarea răposatului Brăiloiu la opera d-lui Palade. — D-l profesor D. Alexandrescu asupra operei și autorului. — D-l profesor N. Iorga asupra operei. — Încheiere.

Renașterea studiilor istorice ale veacului trecut, continuate cu multă și mare râvnă de cei câți va mai de seamă cercetători ai trecutului nostru, întemeiază cu mai multă dreptate ca ori când, aparițiunea studiilor și încercărilor pentru cunoașterea trecutului nostru juridic.

«Când stă să caute însă cine-va obiceiuri și datine, știri asupra traiului în sate, din care se alcătuește cea mai temeinică parte a trecutului nostru și de unde izvorăște, prin muncă, puterea de bani și brațe care mișcă toate strălucitoarele păpuși de la suprafață, atunci el se găsește de foarte multe ori nedumerit» (1). Nedumerirea aceasta însă este mult mai mare în ramura cercetărilor asupra vechiului drept român, din cauza lipsei complete a monumentelor juridice. Condițiile de legi, sau Pravilele, cum se numeau în

vreamea de atunci, în cari să se găsească orânduite normele cari să dirigă, fie raporturile particulare ale românilor, fie legăturile cu stăpânii pe moșiile cărora își duceau viața, sau datoriile ce au către stăpânire apar târziu de tot, în secolul al XVII și atunci în compilații ale dreptului bizantin, în plină dezvoltare pe acea vreme. Documentele cari ar putea să ne lumineze «acele obiceiuri locale», «obiceiul al pământului» sunt multe nepublicate, păstrate la bun adăpost, fie în Arhiva Statului, fie în arhive particulare. Cele publicate alcătuind vaste și bogate «Colecțiuni de documente», imprimate cu o metodă și un țel anume, sunt la dispoziția cercetătorilor, ne înlăturându-le însă de multe ori, truda orânduirii și amanunțitei lor studieri.

Diferitele Pravili sau Condiții cu cari unii din domniii țării române s'au învrednicit a ne înzestra, alcătuite fie după dreptul bizantin numai, fie adaptate țării române cu socotința obiceiurilor locale, cari se țineau în seamă în judecarea diferitelor pricini, fie după alte codice străine pe atunci în vigoare, se află la îndemâna cercetătorilor, unele în manuscrise, altelă imprimate și reimprimate în vechile colecțiuni de legiuiri ale României.

Cunoașterea exactă a textului acestor legiuiri așa cum se aplica pe vremuri prezintă un dublu interes.

«Chiar de ar fi cele noi așezămături cu totul neasemănate în principiile și dispozițiile regulamentare cu cele vechi; iarăș aceste din urmă nu pot pierde din folosul lor ca o învățătură măcar».

«Căci o pravilă veche este și un document de istoria țării, și un monument de literatură despre alcătuirea ei, și o carte de legislație pentru praviliști și judecători, spre a le mări științele mărind ocolul întru care s'ar mărgini cu învățătura numai a pravililor noi» (2).

(1) N. Iorga, Studii și documente cu privire la Istoria Românilor. Vol. V pg. 3 Buc. 1903.

(2) Înștiințarea lui C. N. Brăiloiu la Pravilniceasca Condiție a Domnului Alexandru Ion Ipsilanti V. V. Buc. 1841.

Dar mai mult «un neam întreg, la o epocă hotărâtă, mai vârtos cum este a noastră unde ne întrecem unii cu alții în propuneri de legiuiri noi, are trebuință să afle cele urmate mai d'înainte, să-și cunoască starea lui socială veche, așezământurile, obiceiurile, orînduile, ce l-au ocrotit, să măsoare distanța ce-l osebește de acele vremi, să vază prefacerea ce s'a făcut în viața lui socială și să poată cumpăni cu înțelepciune îndreptările ce voiește să introducă prin mijlocul unei noi legislații».

Judecătorilor și avocaților însă le este de multe ori de mai mare preț cunoașterea vechilor legiuiri. Ei vor avea să discute și să prețuiască «acturi de stăpânire vechi și vor trebui să cunoască multe obiceiuri ale pământului și formalități de acturi» cuprinse în aceste pravile.

Noua edițiune a Codului Caragea, a d-lui Ion Palade, se prezintă cu credința de a satisface ambele ordine de interese arătate mai sus. Judecătorilor și avocaților li se prezintă o condică Caragea, care să le fie «utilă» «înregistrând modificările ce a suferit în neconținuta evoluțiune de interpretare». Se adaugă pentru complectarea lucrării și un apendice compus din «legi, decrete, circulări și regulamente, cari au servit pe vremuri la deslușirea codului Caragea».

«Citorului cumpănit al lucrurilor omenești» i se prezintă în introducere (I—XXXIII) «o sumară expunere a rezultatului cercetărilor și unora din părerile autorului asupra legiuirii», i se amintesc lucruri, «cari priveau de aproape viața socială a Țerei Românești», înlesnindu-i astfel «formarea unei judecăți circumstanțiale asupra pravilii».

Să examinăm mai întâiu aspectul pur juridic. Să vedem dacă această reeditare a condiciei Caragea, adnotată și lămurită, așa cum se prezintă «umple o lacună în literatura noastră juridică» cum crede d-l Ion Palade ⁽³⁾.

Să vedem care poate fi utilitatea ei pentru avocați și judecători.

De la 1 Septembrie 1818, data promulgărei, condica lui Caragea a avut să sufere numeroase modificări aduse, fie prin ofisuri domnești, fie prin ordonanțe, fie prin legi și regulamente ulterioare. Lesne de înțeles e, cred, și autorul ni-o și spune, nu textul mort al legii, textul așa cum s'a alcătuit la început e aceea ce ne trebuie nouă astăzi, ci ne trebuie, «modificările ce a suferit» în decursul timpului; acestea vor fi cari ne vor înlesni spre a deslega anumite chestiuni juridice petrecute în vreme depărtată și cărora astăzi vom fi chemați a le da soluțiuni. Pentru

acest sfârșit, autorul alcătuește «un apendice (I—LVI) compus din legi, decrete, circulări și regulamente, cari au servit pe vremuri la deslușirea Codului Caragea».

Acest apendice însă este necomplet. Sunt încă multe modificări aduse condiciei pe cari autorul nici nu le menționează. Să lămurim:

La Cap. X. Partea III-a. Pentru dobânzi. No. 2 (pag. 43) nu se citează o circulară a Departamentului dreptății din 1852 14 Aprilie cu No. 2659, prin care se explică felul cum Codul de comerț abrogă dispozițiile Codului Caragea, oprind de a se mai plăti dobândă indoită la polițele ne plătite la termen.

No. 17 același capitol e modificat prin legea din 28 Martie 1840 și prin ordonanța domnească din 21 Septembrie 1862, în sensul că toate vânzările silitate se vor face prin tribunal.

La Cap. XII. «Pentru chezașie». Ofisul domnesc No. 1660 din 10 Decembrie 1850, adresat Statului administrativ, (Buletinul No. 10/1850) vorbește de chezașia contractelor cari contractează cu așezămintele publice nu e pomenit.

La cap. XVI «Pentru nuntă zestre și exoprică». Zestre No. 35, nu se amintește circulara Departamentului dreptății din 14 Ianuarie 1849 prin care se impune judecătorilor obligația ca atunci «când femeia își va vinde lucrul de zestre netrebnic, să ceară de la vânzător ca de odată cu săvârșirea vânzării lucrului de zestre», să se cumpere și acaretul în vederea căruia s'a admis vânzarea.

Despre modificarea adusă N-relor 42 și 43 din § zestre cap. XVI, prin art. 254, 266, 267, 268, 270 a condiciei penale din 1850 nu ni se spune nimic.

La cap. XX. «Pentru vechilul de judecăți» nu se menționează: 1) Circulara departamentului dreptății din 1 Noembrie 1837, publicată în Buletin la No. 13645, prin care funcționarii judecătorilor sunt opriți de a fi vechilii părților ce se prigonesc; 2) circulara din 13 August 1843 care reamintind pe cea din 1837 adaugă dispoziția domnească prin care: funcționarii logofetiei și ai divanurilor sunt opriți de a fi avocați.

La cap. XXI. «Pentru Epitropii» No. 6 nu ni se spune că «Vornicia obștirilor» a fost desființată prin Regulamentul organic.

La No. 7 al aceluiași capitol, nu se spune nimic despre circulara Departamentului dreptății din 2 Ianuarie 1848, cu No. 45, prin care se impune obligația ca chezașiile date de Epitropi să se treacă în condica «Pentru Epitropii» și după ce se va iscăli de chezaș apoi să se iscălească de Epitrop că se va îngriji ca un părinte de Epitropie.

⁽³⁾ Op cit., pag. XXXI Introducere. VI.

No. 12 e complectat cu ordonanța domnească publicată în Buletinul Oficial No. 108 din 1850 și cu circulara Departamentului dreptății No. 8976 din 8 Decembrie 1850, prin care se regulează înființarea Epitropiei mamelor. Și de asemenea nu se spune nimic.

Despre înființarea prin Regulamentul Organic (Anexa 5 cap. VIII) a Obștei Epitropiei nu se spune, de asemenea nimic.

În cartea IV cap. III «Pentru moștenire sau Clironomie» nu ne vorbește nimic despre ofișul domnesc cu No. 558 din 13 Martie 1851, dat de Barbu Știrbey pentru moștenirile obrazelor călugărești.

Și tot așa în cartea VI cap. III «Pentru judecător, judecată și hotărâre» la No. 6, nu se spune nimic de circulara ministrului dreptății din 16 Noembrie 1845, care regulează aplicarea acestui articol.

La No. 7 este circulara din 21 Ianuarie 1835 care recomandă judecătorilor a nu înființa sechestru, de cât pentru suma datorită, complectând acest articol; dar nu e amintită. De asemenea lipsesc la sechestru: circulara departamentului din 21 Iulie 1852, ofișul Domnului D. Ghica, din 24 Ianuarie 1838, precum și ofișul domnesc din 3 Aprilie 1846, relativ la hotărârile domnești cele vechi (4).

Lipsa acestor modificări, ridică noii edițiuni, caracteristica de complet adnotată, cu toate modificările suferite. Dar din această lipsă rezultă răul cel nemăsurat de mare al inducerii în eroare, a advocaților și magistraților care vor avea să consulte lucrarea. Vor avea să pledeze sau să hotărască după niște texte care au fost modificate. Aceasta cred că nu se va întâmpla căci chibzuința matură a multor oameni, buni cunoscători ai vechiului drept scris, va însemna la vremea textul în vigoare, la un moment anume, servindu-se cu orice altă sursă juridică, de cât ediția d-lui Palade.

Aceste modificări le avea autorul la îndemână, putea să le cunoască, ele se află menționate în întregime în edițiile «Condiceii Caragea» a lui Brăiloiu: prima din 1854 la București, când Brăiloiu era Klucer și Judecător la Curtea apelativă din București și a doua tot în București, la 1865 complectată cu toate modificările aduse prin legile ulterioare, precum și în ediția d-lui Dem. D. Stoenescu, avocat din Craiova (1905) (5).

(4) Nu sunt citate și alte modificări aduse prin Condica penală, Cond. com. și Regulamentul Organic; dar nu mai insist.

(5) Dem. D. Stoenescu. «Legiuirea Caragea» Craiova 1905 pg. 87, 92, 114, 115, 117, 130, 131, 132, 143, 148, 193, 194, 196, 213 în note.

Această ediție a d-lui Stoenescu, deși are amintite legi și ofise domnești, pe care d. Palade nu numai că nu le reproduce, dar nici nu le amintește, pare d-lui Palade «că nu prezintă însușirile unei legiuiri adnotate». Chestie de apreciere personală!

Din edițiile lui Brăiloiu, d. Palade cunoaște numai edițiunea din 1854, despre cea de la 1865 nici o idee. Și că nu o cunoaște, reese din aceea ce ne spune «că de la ediția lui Bujoreanu (1862) nu mai știe să se fi reeditat legiuirea Caragea până în 1905 când a apărut ediția d-lui D. Stoenescu» (6) Și nu ar fi stricat de loc să o cunoască. Ar fi găsit însemnate la locul lor diferitele modificări aduse legii, care se înțelege, în «manuscrisul original domnesc în românește (7) nu puteau fi». Ne-ar fi dat o edițiune complectă și utilă a Condiceii Caragea, așa cum înțelegem toți să se imprime.

Ediția Klucerului Brăiloiu din 1854, d. Palade o cunoaște bine de tot. Știe că de dânsa s'a folosit Bujoreanu, în publicarea edițiunii sale din 1862 și că a «utilizat-o larg». D. Palade îmi face impresia că «utilizând» Condica Caragea în ediția Klucerului Brăiloiu a ajuns a o stăpâni așa de bine, în cât toate notele explicatoare a textelor de lege, se reproduc întocmai ca în Brăiloiu, cu succesiunea vorbelor și stilul arhaic al lui Brăiloiu. Chestie de memorie! Și ca să se formeze convingerea acelor ce afirm, pot a servi câte-va probe.

Kluceru K. N. Brăiloiu
Legiuirile civile ale țării Românești.
București 1854, pag. 3, nota 1
sau
C. N. Brăiloiu
Legiuirea Caragea Ed. II-a București
1865, pag. 204, nota 1

Ion Palade, Legiuirea Caragea Anexa I, pg. IV, nota 1.

Prin o legiuire din anul 1836
Mai 1, s'a făcut o excepție la aceste dispoziții ale Regulamentului în favoarea străinilor pentru orașul Brăila, și li se dă dreptul de a cumpăra locuri în acel oraș, însă prin știrea Stăpânirii, cu condiție ca, pentru câte se ating de aceste proprietăți, să fie și străinii cumpărători supuși la toate ca și pământeni, și după ce mai întâi vor da înscris că «se supun atât personal, cât și întru ceea ce se atinge de proprietățile lor întru toate lucrurile, pravililor pământenești de pe toată puterea lor».

Klucerul Brăiloiu, ed. 1854, pag. 17, nota 1.

Ion Palade, Anexa V, pg. XIII, Anexe. Pentru Robi și Țigani.

Prin legiuirea din anul 1843
Prin legiuirea din anul 1843

(6) pg. XXXII Introducere.

(7) Secția Manuscriselor No. 2322. Academia Română

Martie 22, toți dajnicii de sub administrația vorniciei temniților (Țigani Statului) s'au trecut sub de-a dreptul administrație a cărmuitorilor de județe, cu care această măsură s'a desrobit puindu-se în rândul birnicilor români.

Asemenea s'au desrobit și țigani mănăstirești prin legiuirea din 13 Februarie 1847 care în art. ei 1 cuprinde cele următoare :

«Se slobod din robie toți țigani sântei Mitropolii ai Episcopioilor și ai tuturilor mănăstirelor și metoașelor de obște cum și ai orî cărui alt așezământ public fără deosebire, câte se află în coprinsul țării românești.

«Aceștia ca și țigani Statului, supuși la aceiași rânduială vor fi slobozî și volnici a se însoți cu rumâni parte bărbătească și femeiască».

Un ofis Domnesc adresat către sfatul administrativ sub No. 1580 la 22 Noembrie 1850 dispensează :

(continuă coprinsul ofisului)

Klucerul Brăiloiu, ed. 1854, pag. 20, nota 1.

C. N. Brăiloiu, ed. 1865, pag. 224, nota 1.

Condica penală din 1852 în art. 334 la alin 2, dispensează cele următoare :

«Vor fi apărați de orî-ce pedeapsă aflători de comoară cari tainuesc către stăpâni locului asemenea descoperiri, și vor fi supuși numai la despăgubire civilă către dânșii».

— Cu această dispoziție de despăgubire acordată stăpânului locului se desființează dispoziția legiuirii Caragea după care se priveau domnești comorile cele îngropate. Vezi și art. 333 și alin. de la art. 334 condica penală.

Klucerul Brăiloiu, ed. 1854, pag. 22, nota 1.

C. N. Brăiloiu, ed. 1864, pag. 227, nota 1.

O legiuire din anul 1835, făcută în conformitate cu dispoziția art. 165 din regulamentul, legiuiește prin art. 1 că nimeni nu va fi volnic de atunci înainte a clădi pe aceste cinci gârle mori sau pive din nou, nici în matcă, nici pe iaz, nici să lege vre-un zăgaz pe malurile lor ; prin art. 2 se hotărăște principiul despăgubirei pentru proprietarii de mori și pive pe aceste ape.

Klucerul Brăiloiu, ed. 1854, pag. 221, nota.

C. N. Brăiloiu, ed. 1865, pag. 433 nota.

Nota.— Un alt ofis Domnesc

Martie 22, toți dajnicii de sub administrația Vorniciei temniților (Țigani Statului) s'au trecut sub de-a dreptul administrația cărmuitorilor de județe, cu care această măsură s'au desrobit puindu-se în rândul birnicilor Români.

Asemenea s'au desrobit și Țigani mănăstirești prin legiuirea din 13 Februarie 1847 care în art. 1 cuprinde cele următoare :

Dezrobirea țiganilor. Se slobod din robie toți țigani sîntei Mitropolii ai episcopioilor și ai tuturilor mănăstirilor și metoașelor de obște, cum și orî-cărui alt așezământ public, fără deosebire câte se află în coprinsul Țării Românești.

Aceștia ca și Țigani Statului supuși la aceiași rânduială vor fi slobozî și volnici a se însoți cu români parte bărbătească și femeiască.

Un ofis domnesc adresat către Sfatul Administrativ sub No. 1580 la 22 Noembrie 1850 dispune :

(continuă coprinsul ofisului)

Ion Palade, pg. 10, nota 2 b).

Vechea condică penală din 1852 în art. 334 la alin. 2 dispune cele următoare :

«Vor fi apărați de orî-ce pedeapsă aflători de comoară cari tainuesc către stăpâni locului asemenea descoperiri, și vor fi supuși numai la despăgubire civilă către dânșii».— Cu această dispoziție de despăgubire acordată stăpânului locului se desființează dispoziția legiuirii Caragea, după care se priveau domnești comorile cele îngropate. — V. și art. 333 și alin. 1 de la art. 334 Condica penală.

Ion Palade, pg. 11, Nota 1. c

O legiuire din anul 1835, făcută în conformitate cu dispoziția art. 165 din Reg. Org., legiuiește prin art. 1 că nimeni nu va fi volnic de atunci înainte a clădi pe aceste cinci gârle, mori sau pive din nou, nici în matcă, nici pe iaz, nici să lege vre-un zăgaz pe malurile lor ; prin art. 2 se hotărăște principiul despăgubirei pentru proprietarii de mori și pive pe aceste ape.

I. Palade, anexe pg. XV, nota 1.

1. Un alt ofis domnesc din

din anul 1850, Februarie 2, sub No. 50 dat la o pricină de judecată ordonă ca «să nu se poată lua nici odată de către vre-una din prigonitoarele părți de hotărnicii ampioiații judecătoreiei său ai curților apelative unde pricina va fi judecată».

Klucerul K. N. Brăiloiu, ed. 1854, pag. 49, nota.

C. N. Brăiloiu, ed. 1865, pag. 256, nota 1.

1. Rânduelile acestui cap (cap. IV, par. III) întocmesc legiuirea nouă din anul 1852 luată dupe Codul civil francez art. 1714—1751 și întărită cu ofisu domnesc din același an Mai 26 No. 762.

Klucerul K. N. Brăiloiu, ed. 1854, pag. 93, nota.

C. N. Brăiloiu, ed. 1864, pag. 303 nota.

Antichrisis se zice când se va da zalogul la împrumutător ca să-l întrebuițeze și să-î ia venitul.

Klucerul K. N. Brăiloiu, ed. 1854, pag. 159 nota.

C. N. Brăiloiu, ed. 1865, pag. 375 nota.

Cămin se zice moșia de pe care se numește neamul.

Klucerul K. N. Brăiloiu, ed. 1854, pag. 35, nota 1.

C. N. Brăiloiu, ed. 1864, pag. 239, nota 2

Intărită cu ofisul domnesc No. 178 - Protimisul s'a fost desființat încă d n anul 1836 pentru orașul Brăila prin legiuirea menționată în nota la fața 204.

Dar un fapt foarte curios d-l Palade cunoaște și ediția din 1865 a lui Brăiloiu, tot așa de bine ca și pe cea din 1854 și pentru a nu face erudiție, e modest și nu o spune.

Iată explicări reproduse după ediția din 1865:

C. N. Brăiloiu, ed. 1865, pag. 252 nota.

1. Această dispoziție este desființată prin ordonanța domnescă din 21 Septembrie 1862 publicată în *Monitorul Oficial* No. 210—1862 în cuprindere : (urmează textul)

C. N. Brăiloiu, ed. 1865, pag. 304 nota.

1. Atribuțiunile ministrului de justiție atingătoare de legalizarea actelor de ipotecă și de zestre s'a dat Tribunalului de Ilfov prin legea din 1860. Vezi la supliment.

1) Toate pg. indicate cu cifre romane sunt din Anexe.

2) Explicare ne exact reprodusă din Brăiloiu, care spune că s'a dat Trib. Ilfov, iar nu tribunalelor (pg. 304 nota Ed. 1865).

anul 1850, Februarie 2, sub No. 50, dat la o pricină de judecată ordonă ca «să nu se poată lua nici odată de către vre-una din prigonitoarele părți de hotărnicii ampioiații judecătoreiei său ai Curților apelative unde pricina va fi judecată».

Ion Palade, Anexe XXXIV, nota 1.

1. Dispozițiile acestui capitol alcătuiesc legiuirea cea nouă din 1852 luată după Codul civil francez art. 1714—1751 și întărită cu ofis domnesc în același an, Mai 26 No. 762, care a abrogat dispozițiunile C. Car.

Ion Palade, pg. 46 nota 1

Antichrisis se zice când se va da zalogul la împrumutător ca să-l întrebuițeze și să-î ia venitul.

Ion Palade, pg. 85 nota 1.

Cămin se zice moșia după care se numește neamul.

Ion Palade Anexa IX, pg. XXIX, nota

1. Intărită cu ofisul domnesc No. 178. Protimisul s'a fost desființat încă din anul 1836 pentru orașul Brăila prin legiuirea menționată la anexa 1 în nota.

Ion Palade, anexa X, pg. XXXIII, anexe nota 1.

1. Această dispoziție este desființată prin ordonanța domnescă din 21 Septembrie 1862 publicată în *Monitorul Oficial*, No. 210—1862 în cuprindere :

Ion Palade, pg. LIII anexe, 1) anexa XIV nota.

Atribuțiunile ministrului de justiție, atingătoare de legalizarea actelor de ipotecă și de zestre s'a dat tribunalelor 2).

Tot în ediția din 1865 a lui C. N. Brăiloiu ar fi găsit d-l Palade semnalate multe necoincidențe, între textul românesc și grecesc cari de multe ori au mare importanță.

Condica lui Caragea în diferență de a predecessorului său Al. Ipsilanti cum bine se știe, a fost scrisă în limba greacă și apoi tradusă în limba română. Textul original, ideile călăuzitoare în diferitele raporturi juridice trebuiesc luate din textul grecesc, când în redacțiunea română s'ar găsi diferențe de cuvinte cari alterează sau schimbă complet textul articolului. Ast-fel ar fi amintesc numai câte-va: la Cartea II, cap. III art. 26, p. III, c. I 1. p. III c. II art. 17, 19. 23 și încă altele lesne de controlat în menționata ediție.

Pentru a încheia cu acest aspect pur juridic al edițiunii d-lui Palade, trebuie să amintesc jurisprudența Inaltei Curți de Casație cu care e adnotată și indexul alfabetic «făcut pentru ușurința cercetărilor juridice».

În privința jurisprudenței s'ar fi putut menționa și deciziunile tribunalelor și curților de apel — de multe ori de mult folos — și de asemenea, cum spune și d-l profesor D. Alexandresco în prefața ce premerge ⁽⁸⁾ condiții, «s'ar fi putut cita aceste decizii și în revistele judiciare ce avem: *Dreptul și Curierul Judiciar*, în care ele sunt mai toate publicate; căci toată lumea nu posedă Buletinul Curții de casație».

În fața celor ce am expus, credința d-lui profesor Alexandresco, asupra acestei «complete și fidele ediții a Codului Caragea» și a celui «apendice care reproduce toate legile, circularile și regulamentul organic, ce completează sau modifică Codul Caragea» ⁽⁹⁾ se va sdruncina de sigur. Rămâne din bine-voitoarea premergătoare prefața a distinsului profesor, relativ la lucrare ⁽¹⁰⁾: 1) tipar bine îngrijit 2) lucrarea e un început; 3) reproducerea, jurisprudenței Inaltei Curți; 4) Index alfabetic; 5) recomandarea prin sine a lucrării, relativ la autor: 1) un tânăr muncitor și de un viitor incontestabil; 2) tânăr muncitor, cunoaște multe limbi, are destulă cultură și 3) speranța că va înlocui cu prisosință pe cei mai bătrâni. (Nu e imposibil!). Din anunțarea d-lui profesor N. Iorga ⁽¹¹⁾ nu rămâne decât: 1) bine tipărit; 2) comod rânduit; 3) bogat comentariu juridic (bogat ca foi multe, sau ca idei); 4) îngrijită tablă de materii.

⁽⁸⁾ Dreptul No. 7/1907 Ianuarie 21

⁽⁹⁾ Prefața pag. VII

⁽¹⁰⁾ Asupra introducerii istorice vom reveni. Vorbim numai de partea pur juridică

⁽¹¹⁾ Neamul Românesc, 25 Ianuarie 1907 pag. 349.

«Restabilit după manuscrisul original, bine tipărit, comod rânduit, inzestrat cu un bogat comentariu juridic și cu o îngrijită tablă de materii se înfățișează condica lui Caragea «Codul Caragea» în noua ediție a d-lui I. Palade»

O concluziune? Nu-i văd necesitatea. Cele câte-va amănunte și reproduceri arătate până acum, pot fi controlate și am credința că fie-care își va face adevărata convingere de operă și autor.

Mă gândesc însă mult la «cercetătorul cumpănit al lucrurilor omenești», cum zice d-l Palade, la confratele său magistratul, care pentru diferitele eventuale trebuințe profesionale, posedând deja edițiunea din 1905 a d-lui D. Stoensescu, văzând prefața profesorului Alexandresco prezentată ca reclamă — de editorul lucrării de sigur — și distribuită gratuit pe stradă ⁽¹²⁾ cu tipul special al reclamei hârtie de țigară Creangă, sau șoșon galoșilor americani: nu consumați d-lor judecători de cât condica Caragea a d-lui Palade! ⁽¹³⁾ și a procurat această edițiune și îmi vine în minte întâmplarea anecdotică a istoricului englez Walter Raleigh.

«Pe când era închis în Turnul Londrei el se zice că se apucase a scrie istoria omenirii, de odată un zgomot de ceartă în curtea închisorii îl oprește de la lucru».

«Vrea să știe ce s'a întâmplat: chiamă, întrebă pe toți cei ce s'au amestecat în sfadă sau au văzut-o și caută să străbată în zadar la adevăr prin mijlocul contrazicerilor lor. Apoi dându-și seamă că nu se poate să-l atingă, zâmbește și își zvârle în foc istoria» ⁽¹⁴⁾.

Nu deserați, onorați colegi și confrăți, că nu posedați originalul text al Condicii Caragea, că lipsurile pe care vi le-am menționat în Condica d-lui Palade, vă vor pune în situația de a pleda înaintea instanțelor judiciare, când vi se va ivi ocazia, după niște texte cari s'au modificat, și a pierde ast-fel interesele clienților D-voastră.

Nu e nimic! Nu distrugeți exemplarul! El va deveni o bună ediție a condicii Caragea, când i se vor aduce îndreptările și adăgirile mai sus menționate. Când? E chestie de timp.

Până atunci însă nutriți speranța — acest dar din cutia Pandorei, cum îi zice Costacki Negruți — temeinic chezușuită de marea bunătate a sufletului profesorului D. Alexandresco, că «autorul ne va da, de bună seamă, și alte studii mai complete asupra trecutului nostru» ⁽¹⁵⁾

Să așteptăm deci.

A. Ștefănescu-Galați

⁽¹²⁾ Această reclamă diferă de prefața d-lui prof. D. Alexandresco pusă în capul volumului. Lipsesc erorile de text pe care le găsește d-lui D. Stoensescu și afurisenia ce o pronunță asupra cărții sus numitului.

⁽¹³⁾ Pag. 4.

⁽¹⁴⁾ N. Iorga. Despre utilitatea generală a studiilor istorice pag. 16.

⁽¹⁵⁾ D. Alexandresco, prefața pag. XII

JURISPRUDENȚĂ

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE SECȚIUNI-UNITE

Audiența de la 31 Ianuarie 1907

Președenția D-lui CH. PHEREKYDE, Prim-Președinte
G. M. Clăianu, recurs corecțional

Comunicarea cărților de judecată. — Materie penală. — Dacă cărțile de judecată penale au a se comunica părților în extract sau în copie. — (Art. 75 și 94 din legea judecătorilor de ocol).

Conform art. 94 din legea judecătorilor de ocoale, cărțile de judecată corecționale sau polițienești se comunică părților în extract.

Că dacă prin art. 75 din aceeași lege relativ la termenul în care are a se face apelul în contra unor asemenea cărți de judecată se vorbește de comunicarea copieii, din această dispozițiune generală a legii, nu se poate deduce că o carte de judecată penală se comunică în copie cât timp art. 94 care se ocupă în special de modul comunicării, prevede clar că asemenea cărți de judecată se comunică în extract.

Deciziunea No. 1/907. — Respins motivul I de casare din recursul făcut de G. M. Clăianu, contra sentinței Tribunalului Mușcel No. 2320/906 și trimis afacerea la s. II pentru judecarea celorlalte motive.

Curtea,

Ascultând pe d-l adv. Poni în dezvoltarea motivului de casare.

D-l Procuror General C. Economu în concluziuni.

Deliberând,

Asupra mijlocului de casare, trimis în judecata secțiilor unite.

«Violarea art. 75 din legea judecătorilor de Ocoale, 198 pr. pen. și exces de putere.

«Rău tribunalul imi respinge apelul ca introdus peste termen de și nu-mi fusese comunicată copie după cartea de judecată condamnatoare ci numai extract (Vezi pag. 2 și 39 dos. de fond)»

Având în vedere sentința supusă recursului prin care se respinge ca tardiv apelul făcut de recurent în contra cărții de judecată a judecătoriei Ocolului Cotmeana.

Văzând art. 94 din legea judecătorilor de Ocoale; Considerând că după dispozițiunile acestui articol cărțile de judecată corecționale sau polițienești, se comunică în extract prin administrațiune, iar nu în copie după cum se susține de recurent;

Considerând că, dacă prin art. 75 din aceeași lege, care vorbește despre termenul în care se declară apelul în contra cărților de judecată, se face mențiune de comunicarea copieii din această dispozițiune generală a legii, nu se poate deduce că o carte de judecată penală este valabil comunicată numai în copie, pe cât timp art. 94 din aceeași lege, care se ocupă în special de modul comunicării cărților de judecată penale prevede în mod clar comunicarea în extract iar nu în copie;

Că ast-fel fiind, și întru cât se constată de tribunal, că de la data comunicării extractului, până la data primirii apelului declarat de recurent a trecut mai

mult de zece zile, cu drept cuvânt tribunalul a considerat ca tardiv apelul, și prin urmare, motivul de casare este neîntemeat.

Pentru aceste motive, Curtea de acord cu d-l procuror general respinge, etc.

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE, S. I

Audiența de la 24 Martie 1906

Președenția D-lui CH. PHERECHYDE, Președinte

Maria Gușerescu cu Alex. Enacovici

Contract de arendare. — Tacita reconducțiune. — Inceput de executare. — Mijloace invocate în dovedirea acestui fapt. — Cercetarea locală. — Martori. — Inceput de dovadă scrisă. — Omisiunea instanței de a se pronunța asupra acestor mijloace. — Dacă omisiunea este esențială. — (Art. 1437, 1462 și 1464 C. civ).

Minorii. — Vânzarea bunurilor mobile ale minorilor. — Dacă minorul ajuns major poate cere nulitatea convențiilor pentru cauză de leziune. — Dacă, și mai înainte de majoratul minorului, tutorele poate cere de asemenea anularea actelor dăunătoare minorului. — (Art. 396, 677, 680 și 431 Pr. civ; art. 1157 C. civ).

1. Instanțele de fond, sunt datoare să se pronunțe asupra mijloacelor de probațiune invocate de un arendaș, pentru dovedirea începutului de executare a unui contract de arendare, care să ducă la prelungirea contractului, printr'o tacită reconducțiune.

2. Dacă minorul ajuns la majoritate, poate cere, pentru cauză de leziune, nulitatea ori cărei convențiuni, nimic nu se opune însă, că mai înainte de aceasta, tutorele să ceară anularea actelor dăunătoare minorului, și făcute cu călcarea formelor prescrise de lege în interesul și pentru protejarea averii lor.

Decisiunea 152/906. — Casată, în urma recursului făcut de Maria Gușerescu, decisiunea Curții de apel din Iași, s. I cu No. 135/905, dată în proces cu Alex. Enacovici.

Curtea,

Ascultând pe d-nii avocați Gușerescu și Cernea în dezvoltarea motivelor de casare;

Pe d-l avocat V. Lascăr în combateri, și

Pe d-l consilier D. Giuvaru în concluziuni fiind minorii în cauză;

Deliberând,

Asupra următorului mijloc:

«Exces de putere și omisiune esențială

«Vechiul contract de arendare a fost reînnoit verbal încă pe 5 ani și că primise deja un început de executare. Că în tot cazul ar fi o tacită reconducțiune, dacă arendașul a făcut pentru el semănăturile în toamna 1899, chiar în ipoteză când n'ar fi avut dreptul să le facă, dacă a fost lăsat de proprietar și nu l'a somat. Iar Curtea nepronunțându-se asupra acestor puncte esențiale neținând seamă și nepronunțându-se asupra scrisorii D-lui Enacovici către def. Gușerescu din 24 Iunie 1899 (exibată de mine în instanță și atașată și la concluziile scrise) cu cari dovedeam prelungirea contractului de arendă precum și a celorlalte acte și dovezi invocate de mine, nestabilind prin nimic în fapt că aceste semănături au fost făcute de altul de cât de def. Gușerescu și nepronunțându-se asupra cererii mele subsidiare de la Curte de a mi se admite martori și cercetare locală, nemotivând de loc, deciziunea sa asupra capetelor de cereri ale mele esențiale, săvârșește un

exces de putere, face o omisiune esențială și dă o hotărâre nemotivată.

«De asemenea a violat și dispozițiunile art. 1416 și 1417 C. civ. (că nu deroagă la disp. art. 1197 și 1198 C. civ.) ce permit dovada cu martori, când există un început de dovadă scrisă, exhibată de mine care face să poată fi crezută esențială contractului verbal de locațiune și cu atât mai mult, când am dovedit că contractul de arendă preînțit primise deja un început de executare (asupra căruia iarăși Curtea nu s'a pronunțat). Se mai violează și disp. art. 1437, 1462 și 1474 C. civ. relative la tacita reconducțiune, dacă arendașul, făcând semănăturile n'a fost somat și nu i s'a dat concediul».

Având în vedere, că se constată din deciziunea atacată, că recurenta de azi Maria C. Gușerescu, în calitate de tuitoare legală a minorilor săi copii Elena și Mihai Gușerescu, a intentat acțiune în contra intimatului Alex. Enacovici, cerând să-i lase în proprietatea și posesiunea sus numiților ei copii, 80 de fălci de grâu, 10 fălci de rapiță, 38 fălci de arătură de toamnă pentru orz, 16 stânjeni pae de grâu și orz, două stogurii de fân, cum și vitele și obiectele de gospodărie pentru exploatarea moșiei Viforăeni arătate în petițiunea introductivă de instanță, această avere mobilă reținându-se de intimatul Enacovici în baza unui act de vindere cumpărare intervenit între numita recurentă a minorilor săi copii și intimatul Al. Enacovici;

Având în vedere ambele instanțe de fond au respins această acțiune ca neîntemeiată;

Având în vedere, că recurenta Maria C. Gușerescu, între alte motive pe care sprijinea acțiunea, cu privire la revendicarea semănăturilor și arăturilor făcute în toamna anului 1899, a susținut d'înaintea instanțelor de fond, că contractul de arendarea moșiei pe periodul de 5 ani, de la 23 Aprilie 1896 și până la 23 Aprilie 1900, încheiat de soțul său C. Gușerescu, care a decedat în iarna anului 1899, de și expira la 1900, a fost însă reînțit verbal încă pe 5 ani și că primise deja un început de executare, prin faptul că arendașul Gușerescu a făcut pentru el semănăturile în toamna anului 1899, fiind lăsat de proprietarul Enacovici, astfel că contractul a fost prelungit conform art. 1437, 1462 și 1464 C. civ. printr'o tacită reconducție, cerând să dovedească începutul de executare, adică faptul facerii semănăturilor de către defunctul său soț, prin cercetare locală cu martori; că în afară de aceasta, recurenta a mai exhibat un început de dovadă scrisă emanată de la proprietarul Enacovici, care putea face să fie crezută prelungirea contractului de locațiune, cerând să completeze prin martori această probă;

Considerând că Tribunalul și Curtea de fond, care prin deciziunea atacată, se mulțumește numai să adopte motivele din sentința Tribunalului, neocupându-se de aceste mijloace invocate de recurentă în sprijinul acțiunii sale, relativ la revendicarea semănăturilor și arăturilor din toamna anului 1899, săvârșeste prin această procedură un exces de putere și face o omisiune esențială, întru cât s'ar fi putut schimba în favoarea recurentei soluțiunea procesului cu privire la acest cap de cerere, dacă s'ar fi putut dovedi faptele alegate de recurentă, pronunțând tot-odată o hotărâre nemotivată, asupra acestui cap de cerere;

Considerând că ast-fel fiind, sus arătatul mijloc de casare se găsește întemeiat;

Asupra celui de al doilea motiv :

«Exces de putere, violarea art. 396 și 401 C. civ. și art. 677, 680 și 431 Pr. civ. Greșită aplicare a art. 1157 C. civ. și omisiune esențială.

«Curtea de Apel din Iași și Tribunalul Botoșani, săvârșeste un exces de putere, violând în același timp sus citatele texte de lege, când consideră ca valabilă alegațiunea nedovedită a d-lui Enacovici, că a existat o vânzare din partea tuitoarei în numele minorilor. Chiar dacă în mod hipotetic (și fără a o recunoaște de întemeiată, vezi concluziile scrise) fiind-că mi-a opus-o, apoi această vânzare a întregii averi de pe moșie asupra căreia misiuni aveau drepturi, nu putea să se săvâr-

șească de cât prin licitație publică, conform sus citatelor texte de lege, căci dispozițiunile edictate printr'ânsele sunt garanții de ordine publică pentru protejarea celor incapabili (minorii) și neîndeplinirea acestor formalități în actele săvârșite în numele minorilor face actul inexistent în drept, cu atât mai mult că nu există în fapt și nu se opune nici un act scris de vânzare, nici recunoscut ca contract verbal și nici nu există o autorizare specială în acest scop a tuitoarei Am pus această chestiune și înaintea Curței susținând și dovedind că actul de vânzare invocat de d-l Enacovici, este inexistent atât în fapt cât și în drept și Curtea nici nu se pronunță asupra acestei chestiuni foarte esențială, ast-fel că deciziunea sa este și nemotivată asupra acestui punct.

«Apoi Tribunalul și Curtea argumentând că tuitoarea nu ar putea invoca această nulitate și că dânsa n'ar putea fi invocată de cât pe cale principală, de cât de minorii ajunși la majoritate, face o greșită aplicare a principiilor generale deduse din art. 1157 C. civ., care prevede o acțiune în anulare pe cale principală, pe care o exercită minorul singur în cas de leziune, iar nu cum era în speță, căci tuitoarea acționând în revindicare invoacă pe cale incidentală, însuși inexistența actului ce i se opune și tutricea poate să invoace cu succes această inexistență de ordine publică a actului, opus, ca just titlu, contra acțiunii sale în revindicare.

«De asemenea am susținut și demonstrat înaintea Curței, ca motiv de apărare că alegațiunea d-lui Enacovici, așa cum o susține ar putea să constituie o transacțiune, fiind că dânsul aleagă că și luase obligațiunii să plătească datorii și să mai renunțe la căsturi, precum și să doneze o sumă minorilor.

«Era foarte esențial să se fi examinat și această chestiune pusă de mine înaintea Curței, căci dacă s'ar fi găsit că alegațiunea sa ar putea fi calificată ca transacțiune, dacă onor. Curte ar fi constatat că nu a fost încheiată cu toate formele legale și că nici nu există înscris un atare act, cerut de lege în asemenea materie, ad solemnitatem, toată alegațiunea sa s'ar fi constatat nefondată și s'ar fi schimbat cu totul soluțiunea procesului. Curtea însă nu se pronunță prin nici un cuvânt asupra acestei chestii puse de mine, și ca atare săvârșeste o omisiune esențială și dă o hotărâre nemotivată și asupra acestui punct de vedere».

Având în vedere că se constată din deciziunea atacată, că în privința vânzării averii mobile, recurenta a susținut d'înaintea Curței de fond, că de și această vânzare n'ar fi avut loc în fapt, dar chiar dacă ar exista nu poate fi opusă minorilor, întru cât nu a fost făcută conf. art. 396 C. c. prin licitațiune publică și cu paza formelor cerute de art. 677, 680 și 431 Pr. civ.;

Considerând că dispozițiunile art. 396 C. civ. lucrurile mobile ale minorilor nu pot fi vândute de cât prin licitație publică și cu paza formelor prevăzute de art. 431 și urm. din pr. civ.;

Considerând că călcarea dispozițiunilor edictate prin aceste texte de lege, în interesul și pentru protejarea avutului minorilor, atrag virtualmente inexistența în drept a pretinsului act de vânzare;

Considerând că dacă conf. art. 1157 C. civ. minorul ajuns la majoritate poate să ceară pentru cauză de leziune, nulitatea ori cărei convențiuni, nimic nu se opune însă ca mai înainte de aceasta, tutorele să ceară anularea actelor dăunătoare și făcute cu călcarea formelor prescrite de lege în interesul și pentru protejarea averii lor;

Considerând dar, că pretinsul act de vânzare în cesțiune fiind nul și tutricea Maria C. Gușerescu în drept de a cere această nulitate, rău Curtea de fond, și numai prin violarea sus citatelor texte de lege, a respins acest cap de cerere din acțiunea intentată în contra intimatului;

Considerând, că ast-fel fiind, din aceste puncte de vedere și acest mijloc de casare se găsește întemeiat;

Pentru aceste motive, și fără a mai discuta cele-l'alte mijloace de casare, Curtea, casează, etc.

RESUMAT DE JURISPRUDENȚĂ STREINĂ

CURTEA DE APEL DIN GAND

Audiența de la 15 Decembrie 1904

Medic.—Liberalitate.—Incapacitate.—Boala de care a murit testatorul.—Art. 909 C. fr. (810 C. civ. rom.).

Art. 909 din codul fr. (810 C. rom.) având de scop de a înlătura înrăurirea ce un medic poate să exercite asupra bolnavului tratat de dînsul pentru a-i smulge liberalității excesive, nu se aplică medicului care n'a tratat pe bolnav de boala de care el a murit.

(Din La Flandre judiciaire)

Observație.—Doctrină și jurisprudență constantă. Vezi D. Alexandresco, t. IV, p. 70. Cpr. Planiol, III, 2964; Baudry et Colin, *Don. et testaments*, I, 484; T. Huc, VI, 102 urm.).

(N. R.)

O LECȚIUNE DE DESCHIDERE

Cine a urmat, fie cât de puțin, evoluția studiilor juridice în ultimii ani, a trebuit să simtă sub ce idei noi și folositoare se fac actualele cercetări de drept.

Trăim — așa putea zice — în epoca *realismului juridic*. Jurisconsultul a lăsat la o parte obișnuit-ai mască de geometru, subtilitatea sabiniană și-a făcut veacul!

Justifiabilul nu mai dispăre în fața abstracțiunilor unui raționament; din potrivă, interesul său e călăuză interpretului modern. Astfel, articolele din cod devin un simplu substrat scris a unui drept continuu în mișcare și care de mult s'a revărsat peste cadrul strîmt al codificării napoleoniane.

Dacă *tendențele noi* s'a manifestat prin cărți, reviste, hotărîri judecătorești, școala a rămas puțin în penumbra noii lumini științifice; de aceea nu putem saluta de cât cu o bucurie și mai mare încercările de îndrumare nouă, atunci când ele pornesc de pe catedră, și sunt direct adresate tineretului studios.

Ca o asemenea manifestație îmbucurătoare, ne facem o plăcere a semna publicului nostru juridic, un curs nou profesat la facultatea de drept din București de către d-l G. Plastara, de două ori doctor precum și laureat al facultății de drept din Paris. Chemat a înlocui pe d-l profesor Emanoil Antonescu, pe timpul concediului d-sale, d-l G. Plastara a avut ocaziunea de a arăta cum pricepe întocmirea unui curs de drept, și a învedera folosul ce va trage studențimea din lecțiunile sale de viitor profesor definitiv.

Credem a fi în vederile celitorilor noștri, atât de doritori de a se instrui, rezumând lecțiunea de deschidere a acestui curs, în care se văd cristalizate o metodă și o expunere nouă, precum și calități de cultură și pricepere nelăgăduită.

Materia de tratat era interesanta chestiune a

personalității morale sau juridice. D-l Plastara atacă problema făcând să intervie o noțiune nouă, fundamentală, aceea a *raportului de drept*.

Dreptul *subiectiv*, acel care corespunde noțiunii de apropiare, de stăpânire a omului asupra materiei, se prezintă în viața de toate zilele sub formă de *raporturi între om și lucruri*.

Dacă prin raport se înțelege o relație precisă între doi termeni, ast-fel încât să nu poți schimba unul din acești termeni fără a schimba întreg raportul, și dacă aplici acest raționament raportului de drept, ar urma ca ori-ce transmisiune de drepturi să fie imposibilă, căci îndată ce schimbă titularul dreptului schimbă chiar dreptul, ar urma ca singura transmisie posibilă să fie aceea a lucrurilor. De aceea asimilarea raportului de drept cu raportul matematic e criticabilă, căci rațiunea pentru care nu poți schimba un termen dintr'un raport numeric, fără a schimba tot raportul, e că numerele ca și toate expresiunile unei fracțiuni de spațiu sau timp constituiesc o progresiune continuă între două infinite, și nu poți schimba o cifră fără a rupe legătura ce există între această cifră și celelalte; pe când raporturile de drept sunt stabilite între două clase de obiecte, nu între două obiecte determinate, între oameni și lucruri, nu între un om și un lucru. Prin urmare calitățile de inteligență a titularului său cele de mai mare sau mai mică utilitate a lucrului, nu pot influența asupra raportului de drept. între proprietatea lui *Primus* asupra lucrului său, și cea a lui *Secundus* asupra lucrului său, nu există nici o deosebire, căci titularii aceștia și lucrurile lor sunt ireductibile unele față de altele. Dreptul planează dar asupra oamenilor, cari sunt egali față de dînsul, cum sunt egali față de D-zeu sau Natură.

Raportul de drept ast-fel definit — și despre care d-l Plastara se întreabă dacă e o viziune a *absolutului juridic* sau o *nostalgie a vechii substanțe filosofice* — are două elemente: subiectul și obiectul. Cine poate fi subiect într'un raport de drept? *Omul!* El e subiect de drept, fie pentru drepturile proprii ce posedă, fie chiar când e vorba de așa zisul *drept al animalității*, pentru că cruzimea față de animale dă naștere la cruzimea față de om însuși, și pentru că tratamentul prost al animalelor, dacă revoltă naturile generoase, desvoltă în naturile josnice instincte de violență și bestialitate. *Tot omul* e subiect de drept și în materie de «personalitate morală sau juridică», căci aceasta din urmă avînd un rol social de îndeplinit, nu e de cât o dezvoltare a personalității omului. Progresul nu poate fi obținut de cât desvoltînd în om libertatea și demnitatea și mîrînd în același timp numărul «persoanelor juridice».

Și, aci d-l Plastara discută materia propriu zisă a personalității morale.

După cum se poate vedea, ideile emise de d-l Plastara sunt extrem de importante, și denotă, prin ele însăși numai, valoarea autorului lor. Ceea ce însă ne mulțumește mai presus de tot e faptul că d-l Plastara a știut să traga profit din ele acolo unde trebuie, la școală, și că și-a construit cu ele preambulul unui curs care promite mult.

N. Titulescu